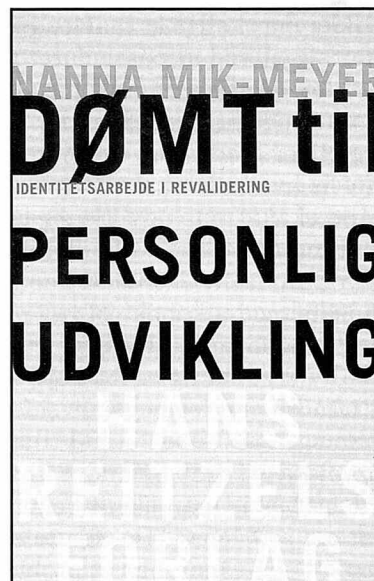

Personlig udvikling som undertrykkelse

Af Anne-Marie Vestergaard

Nanna Mik-Meyer:
DØMT TIL PERSONLIG UDVIKLING
– Identitetsarbejde i revalidering.
Hans Reitzels Forlag, 2004
208 s..

Bogen er sociologen Nanna Mik-Meyers bearbejdning af sin ph.d.-afhandling som undersøger mødet mellem klient og system, som det gestalter sig i revalideringen. Mik-Meyers hovedbegreber er identitet, organisation og kategorisering. Klientens problemer skal kategoriseres på en for centret relevant måde. Hun ser derfor på den interaktion der foregår mellem de to parter og har som tese at klientidentiteterne bliver til i et samspil med det organisatoriske i og omkring revalideringscentre. Forfatteren har lavet fem måneders feltstudium på to typiske danske revalideringscentre, og hendes empiri stammer fra deltagerobservationer og interviews med personer fra de to grupper, foruden fra dokumenter.

Formålet med et ophold på et revalideringscenter er som bekendt at afklare en persons situation i forhold til arbejdsmarkedet. Det gælder reelt en arbejdsprøvning, en rimelig håndfast opgave, skulle man mene. Nanna Mik-Meyer påviser imidlertid at denne konkrete vurdering af ofte midaldrende, nedslidte mænd og kvinder foregår på en uigennemsigtig måde. Det viser sig at være en speget affære hvor klienter og personale har helt forskellige forventninger og mål og hvor klienterne ofte føler sig umyndiggjort, hvis ikke ligefrem infantiliseret, med mindre de hurtigt forstår stedets spillereg-

ler og da agerer med et bestemt formål for øje. Det mest tankevækkende ved bogen er at to væsensforskellige tankesæt støder sammen. På den ene side er der klienterne, der er meget fokuserede på ydre, fysiske forhold. De forventer et brugbart svar fra systemets folk med hensyn til vurdering af evner, muligheder og chancer på jobmarkedet. På den anden side er der personalet på revalideringscentre der har en kraftig fokusering på indre, psykologiske forhold hos klienterne. De ansatte tolker samarbejdsvilje og modstand hos disse i forhold til en psykologiserende kategorisering, parret med en behandlingsdiskurs. Klienterne er enten fastlåste eller indstillede på udvikling. Hvis de er fastlåste eller modvillige,

skal de udsættes for "behandling", et ord personalet selvfølgelig ikke selv bruger. Klienterne kan endvidere opfattes som arbejdsduelige, men dovne eller som arbejdsvillige, men syge. Mik-Meyer kommer frem til at modstand hos klienten både er forventelig og naturlig, men denne modstand vil uvægerligt af personalet blive opfattet som et signal om at "behandling" er påkrævet. En hvilken som helst modstand eller mangel på konstruktiv dialog hos klienterne vil dels bekræfte revalideringscentrenes egen organisation og struktur, dels hjælpe personalet med at kategorisere klienterne. Klienterne er derfor fanget i en ond cirkel, medens centrene i kraft af deres praksis og fastlæggelsen af klientidentiteter får bekræftet deres egen fortræffelige organisation. Mik-Meyer er meget skeptisk overfor den dominerende psykologisering og inderliggørelse af klienternes problemer og den behandlingsdiskurs der hersker, og hun undrer sig over at den udfoldes i en personalegruppe der ikke er uddannet i hverken psykologi eller medicin.

Psykologiseringen viser sig også at hænge sammen med en historisk udvikling i revalideringssystemet. Pudsigt nok tog den fart i halvfjerds- og firserne hvor arbejdsløsheden for alvor bredte sig. Det strukturelle problem med nedlæggelse af arbejdspladser fik så at sige et svar i det offentlige system, hvor mange socialarbejdere, og især personale på revalideringscentre, forvaltede opgaven med at finde ud af om mennesker kunne klare et normalt job ved i højere grad at arbejde med den personlige udvikling hos den enkelte – og til det formål ofte inddrog kreative aktiviteter. Revalideringscentre er et barn af industrisamfundet, men da dette kom under afvikling, blev den konkrete arbejdsprøvning erstattet af en træning i mere bløde og diffuse egenskaber. Kreativitet, hygge og gruppeterapiagtige aktiviteter vandt mere og mere indpas. At der er reminiscenser af det gamle system, ses dog af det faktum at der stadig er værkstedsaktiviteter, men som flere klienter siger, er opgaverne få og pauserne talrige, hvorfor forholdene ikke kan ligne forholdene på en rigtig arbejdsplads. Revalideringscentre

bliver set i lyset af den historiske udvikling lidt bastardagtige. Ikke desto mindre går personalet ind og bedømmer klienternes forskellige færdigheder og evner – både bløde og mere intellektuelle kompetencer – på en noget håndfast måde. Klienterne kan nemlig blive sat til at sy en grydelap, samle et dukkehus eller noget andet manuelt, hvorudfra personalet generaliserer om deres kompetencer. Hvis ikke klienterne lige er hooked på en øvelse ved computeren, kan det også få konsekvenser for personalets samlede vurdering af deres evner og indstilling, især det sidste. Evner og færdigheder bliver gang på gang sat i skyggen af en overvågning og vurdering af klienternes motivation, holdning, værdier og sågar moral. Mik-Meyer giver hjerteskrærende eksempler på klienters modvilje mod revalideringscentrets stemning og påtvungne hygge, hvor personalet uvægerligt kommer til at sætte negative etiketter på de pågældende, f.eks. en ung indvandrerkvind og en fyrrårig mand med en uddannelse.

Mik-Meyer vier et helt kapitel til emnet latter, hvor hun meget umorsomt påviser at latteren er hyppigt forekommende på centrene og at den ofte dækker over det asymmetriske forhold mellem klienter og socialarbejdere. Hverdagen på centrene skal være tryk og hyggelig, der drikkes utrolig meget kaffe og småsnakkes meget, men der er en diskrepans mellem dette systemskabte hverdagsrum og klienternes genkommende oplevelse af mangel på kontrol og undren over formålet med deres ophold. Hyggen og den latter der ofte startes af personalet dækker over et modsætningsforhold og et sammenstød af forventninger. Samtidig er den ensidige latter udtryk for en overlevelsesstrategi, for eksempel hos personalet når de internt diskuterer "tunge" klienter (gys), og hos klienter når de udenfor hørevidde gør sig lystige over denne eller hin aktivitet. Det skriger til himlen at det må gå galt når det som personalet oplever som et rum for klienternes genuine, personlige udviklingsproces af de fleste klienter opfattes som en række løsevne aktiviteter og en generel mangel på struktur. En klient taler sågar om "børnehaven". For de få snu bliver det i sidste ende til et spil man skal forstå, for eksempel den midaldrende kvinde der gerne vil førtidspensioneres og som ved hvad der skal siges til de afsluttende møder. Mik-Meyer understreger dog at

denne kvinde er kommet til at tænke og handle på den måde efter mødet med revalideringssystemet.

Identitet og organisation betinger som allerede nævnt hinanden, og klienter og revalideringscentre får identitet og eksistensberettigelse i kraft af hinanden.

Spørgsmålet er så hvad der bliver af de konkrete, unikke mennesker. Nanna Mik-Meyer afslutter sin skarpe analyse med et citat fra en kvindelig klient som ikke kan klare monteringsarbejde mere. Et klogt og følsomt individ titter her frem, og det bliver for alvor tydeligt at klientidentitet og personlig identitet er to væsensforskellige ting, hvilket systemet desværre ikke har fattet:

"Du sidder og krænger hele dit privatliv ud. Det er da ikke noget, folk bryder sig om. At fortælle, hvad du får angst af, eller hvad ved jeg. (...) Jeg aner ikke, hvad det går ud på, jeg føler, at det er totalt nyttesløst. (...) Jeg har siddet og snakket med folk, der har gået her i to måneder i dag, og de aner stadig ikke, hvad det går ud på, og føler, det er totalt nyttesløst. (...)" (s. 173)

Hun efterlyser brugbar information og runder af med at sige:

"Hvad hjælper det mig at sidde og drikke morgenkaffe, snakke og hygge og slappe af. Vi bestiller jo ikke andet end at slappe af (griner højt). Spise frokost, være i køkkenet og lave mad til de andre, på museum, og gud hvor får jeg meget arbejde af det her, ikk' (griner). Jeg forstår det ikke." (s. 174)

Det ser ud til at de mennesker der ikke vil modtage dommen om personlig udvikling fra systemet bliver stigmatiseret, og det gør de paradoksalt nok fordi de holder fast i deres personlige integritet. Personlig udvikling er blevet til et værktøj i et undertrykkende socialt system.